

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/61-13>
УДК 338.27:338.465

Григораш О. В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри державних, місцевих та корпоративних фінансів,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8089-3755>

Григораш Т. Ф.

старший викладач кафедри державних,
місцевих та корпоративних фінансів,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3000-1683>

Hryhorash Olha

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of State,
Local and Corporate Finance,
University of Customs and Finance

Hryhorash Tetiana

Senior Lecturer of the Department of State, Local and Corporate Finance,
University of Customs and Finance

ОЦІНЮВАННЯ ВИДАТКІВ НА ВИЩУ ОСВІТУ НА ОСНОВІ ПРОГНОЗІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ESTIMATING OF THE HIGHER EDUCATION EXPENDITURE ON THE BASIS OF FORECASTS OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

У статті визначено видатки на фінансування вищої освіти у 2022–2024 рр. на основі прогнозів соціально-економічного розвитку вітчизняних та зарубіжних фахівців. Здійснено оцінювання прогнозних показників соціально-економічного розвитку вітчизняних та зарубіжних фахівців, відповідно до яких в Україні протягом 2022–2024 рр. очікується відновлення темпів економічного зростання. Проведено аналіз видатків на вищу освіту в Україні. Розраховано прогнозні показники фінансування вищої освіти (як частки ВВП) на основі прогнозу соціально-економічного розвитку на 2022–2024 рр. Визначено, що у разі справдження прогнозу показників соціально-економічного розвитку у 2022 р. фінансування вищої освіти порівняно з 2020 р. збільшиться у грошовому виразі на 28,7%. Окреслено ризики соціально-економічного розвитку та купівельної спроможності населення як покупця освітніх послуг.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, вища освіта, державне фінансування, прогнозування, купівельна спроможність, ризики.

One of the leverages of economic growth is the level of education of specialists working in the real sector. On the other hand, expenditures for financing higher education are the part of the state budget, the formation of which depends directly on the level of social and economic development. The possibility of receiving higher education is realized at the expense of budget funds and financial resources of the population. One of the strategic goals, defined in the Strategy of the Development of Higher Education of Ukraine for 2021–2031, is to ensure the quality and accessibility of higher education for different segments of the population. The forecast of social and economic development indicators is the basis for assessing the potential opportunities of financing the development of higher education with public and private sources. The article defines the expenditures for higher education funding in 2022–2024, based on the forecasts of social and economic development, made by domestic and foreign experts. An assessment of the forecast indicators of social and economic development made by domestic and foreign experts show, that during 2022–2024 Ukraine is expected to restore economic growth. An analysis of expenditures on higher education in Ukraine was conducted. It was determined that expenditures grew in monetary terms, but the share of expenditures in % of GDP remained stable. The forecast indicators of higher education funding (as a share of GDP) and the basis of socio-economic deve-

lopment indicators for 2022–2024 are calculated. It was found that if the forecast of social and economic development indicators becomes true, in 2022 the higher education funding will increase in monetary terms by 28.7% compared to 2020. The risks of social and economic development and purchasing power of the population as a buyer of educational services are outlined. The main threats for sustainable social and economic growth remain, in particular, high level of inflation, which reduces real wage growth, high level of unemployment, which limits the number of people, who can pay for higher education, and threats related to COVID-19.

Keywords: socio-economic development, higher education, public funding, forecasting, purchasing power, risks.

Постановка проблеми. Соціально-економічне зростання залишається актуальним питанням серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Високий рівень економічного розвитку країни забезпечує високий рівень соціальних стандартів, проте високий рівень людського розвитку є запорукою економічного зростання.

За показником рівня людського розвитку у 2019 р. Україна посіла 74 місце серед 185 країн світу і віднесена до країн із високим рівнем людського розвитку [1].

Одним із важелів економічного зростання залишається рівень підготовки фахівців, які працюють у реальному секторі. Т. Лебеда зазначає, що освіта й наука є складовими частинами формування пріоритетних напрямів розвитку суспільства, такі «напрями часто називають сферою розвитку, а бюджетні видатки на їх фінансування – видатками розвитку» [2, с. 111]. Автор оцінює рівень економічної віддачі від якості освіти в Україні та її вплив на показники соціально-економічного розвитку, отже, доходить висновку, що «існує суттєвий позитивний вплив видатків Зведеного бюджету України на освіту (як частки у ВВП) на динаміку реального ВВП та індекс людського розвитку».

Отже, необхідність розвитку освіти (зокрема, вищої освіти) є одним із пріоритетних напрямів державної політики, а достатній рівень фінансування – запорукою її ефективності.

Однією зі стратегічних цілей, визначених у Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021–2031 рр., є забезпечення якості і доступності вищої освіти для різних верств населення [3, с. 43]. Традиційно обсяг місць державного замовлення на підготовку фахівців є обмеженим, отже, державна політика має сприяти створенню можливостей для здобуття вищої освіти максимально широкого кола бажаючих (фінансові можливості оплати навчання).

Джерелами фінансових ресурсів ЗВО залишаються кошти бюджету (державне замовлення), кошти фізичних та юридичних осіб (освітні послуги здобувачам вищої освіти), власні кошти [4, с. 181]. Виникає необхідність визначення перспектив державного фінансування розвитку вищої освіти у контексті соціально-економічного розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансуванню вищої освіти присвячено публікації вітчизняних та зарубіжних науков-

ців. Зокрема, Н. Федірко доходить висновку, що задля удосконалення системи фінансування вищої освіти в Україні необхідно забезпечити ефективний розподіл фінансових коштів державного та місцевих бюджетів, посилити контроль та здійснювати систематичний аналіз їх цільового використання [5]. М. Кладченко [6] на основі аналізу підходів до фінансування закладів вищої освіти Великобританії та Швейцарії доходить висновку, що протилежні за формою організації системи забезпечують високу якість підготовки фахівців. Великобританія фінансує вищу освіту шляхом надання студентських кредитів, Швейцарія – грантів.

Ю. Коваленко [7] здійснює прогнозування реального показника видатків на заклади вищої освіти на основі таких методів, як експоненційне згладжування реальних капітальних видатків, згладження за допомогою ковзної середньої та згладження за допомогою методів укрупнення інтервалів.

О. Красильник [8] аналізує проблеми фінансування закладів вищої освіти загалом та зосереджує увагу на формуванні кошторисів закладів зокрема. Автор зазначає, що однією з найбільш значущих відмінностей поточного стану системи освіти України полягає у значно нижчих, ніж у розвинутих країнах абсолютних показниках фінансування. В. Глухова [9] підкреслює, що темпи зростання видатків на вищу освіту є нижчими, ніж в інших галузях освіти, акцентує увагу на постійному недофінансуванні за останні десять років обсягів видатків на вищу освіту порівняно з плановими призначеннями як із державного, так і з місцевих бюджетів. Натомість І. Власова вважає, що «в Україні обсяги державних видатків на освіту, у тому числі вищу, у відносному вимірі досягли оптимального рівня, і збільшення їх кількісних абсолютних показників можливе лише одночасно зі зростанням ВВП країни» [10].

Мета статті полягає у визначенні видатків на фінансування вищої освіти у 2022–2024 рр. на основі прогнозів соціально-економічного розвитку вітчизняних та зарубіжних фахівців.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

1) оцінювання прогнозних показників соціально-економічного розвитку вітчизняних та зарубіжних фахівців;

2) аналіз видатків на вищу освіту в Україні;
3) розрахунок прогнозних показників фінансування вищої освіти на основі показників соціально-економічного розвитку на 2022–2024 рр.;

4) оцінювання ризиків соціально-економічного розвитку та купівельної спроможності населення як покупця освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. В умовах загального економічного спаду, викликаного наслідками пандемії, посилюється увага до прогнозування показників соціально-економічного зростання України на найближчі роки.

Розглянемо фактичні й прогнозні показники соціально-економічного розвитку, підготовлені вітчизняними та зарубіжними фахівцями, такі як офіційні дані Міністерства фінансів України [11], «Райффайзен Банку Аваль» [12], а також прогноз «Oxford Economics» [13] (табл. 1).

Аналізуючи дані табл. 1, відзначаємо, що оцінка фактичних результатів соціально-економічного розвитку дещо відрізняється у національних та зарубіжних фахівців. Наприклад, звіт «Oxford Economics» містить більш

високі значення показників сальдо зведеного бюджету та рівня безробіття у 2020 р.

Стосовно прогнозу соціально-економічного розвитку зарубіжні фахівці також дають менш оптимістичні оцінки. «Oxford Economics» у 2023–2024 рр. прогнозує вищі значення бюджетного дефіциту, індексу споживчих цін, рівня безробіття та курсу валют. Загалом у найближчі три роки економічний стан буде стабілізуватися. Це означає, що фінансування вищої освіти продовжуватиме здійснюватися за рахунок коштів бюджету (як обов'язкова стаття бюджетних видатків) та за рахунок приватних джерел (переважно кошти фізичних осіб, рівень платоспроможності яких буде зростати з підвищенням рівня соціально-економічного розвитку країни).

З іншого боку, у прогнозі «Oxford Economics» зазначено, що за досягнутого рівня інфляції 9,5% у травні-червні у зв'язку з дещо запізнілим підвищенням облікової ставки НБУ на 0,5% до 8% у липні [14] підвищення мінімальної заробітної плати в середньому лише на 5% у найближчі два роки не сприятиме її реальному зростанню, отже, підвищенню рівня купівельної спроможності (можливості оплати навчання).

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку України

Показник	2019 р.	2020 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.
	факт		прогноз		
1. ВВП, %					
Міністерство фінансів України	3,2	-4,0	3,8	4,7	5,0
«Райффайзен Банк Аваль»	3,2	-4,0	3,5		
«Oxford Economics»	3,2	-4,0	4,2	2,9	2,6
2. Індекс споживчих цін, %					
Міністерство фінансів України	7,9	2,7	6,2	5,3	5,0
«Райффайзен Банк Аваль»	7,9	2,7	6,0		
«Oxford Economics»	7,9	2,7	6,7	5,4	5,0
3. Сальдо зведеного бюджету, %					
Міністерство фінансів України	-1,96	-5,18	-3,5	-3,0	-2,7
«Райффайзен Банк Аваль»	-2,0	-5,2	-3,0		
«Oxford Economics»	-2,0	-6,0	-3,0	-3,2	-3,2
4. Курс дол./грн., середньорічний					
Міністерство фінансів України	25,85	26,96	28,7	28,9	29,4
«Райффайзен Банк Аваль»	25,8	27,1	28,0		
«Oxford Economics»	25,8	27,0	29,3	29,4	29,5
5. Рівень безробіття, %					
Міністерство фінансів України	8,6	9,9	8,5	8,0	7,8
«Райффайзен Банк Аваль»	8,7	9,4	8,5		
«Oxford Economics»	8,2	10,1	8,5	8,4	8,5

Джерело: складено авторами на основі [11–13]

В контексті стабільного економічного зростання робимо припущення, що видатки на фінансування вищої освіти якщо не будуть зростати, то будуть зберігатися на рівні останніх 4 років. Динаміка видатків зведеного бюджету на освіту представлена в табл. 2.

За даними табл. 2 доходимо висновку, що видатки зведеного бюджету на освіту та вищу освіту мали тенденцію до зростання у грошовому виразі, питома вага видатків на вищу освіту у відсотках до ВВП коливалася в межах 1%, тобто залишалася стабільною.

Розглянемо можливий обсяг видатків бюджету на фінансування освіти та вищої освіти на основі прогнозів ВВП українських економістів (Міністерство фінансів України) та зарубіжних («Oxford Economics») (табл. 3). Прогноз номінального ВВП, підготовленого «Oxford Economics», скориговано на прогнозовані значення курсу валют. Частка видатків на вищу освіту у відсотках до ВВП визначена як середнє значення попередніх років (2017–2020 рр.) на рівні 1,28%.

На основі проведених розрахунків маємо розрахункові значення видатків зведеного бюджету на вищу освіту на основі прогнозних значень номінального ВВП Міністерства фінансів України та «Oxford Economics». Показники «Oxford Economics» перевищують значення Міністерства фінансів України з урахуванням прогнозованого курсу валют. Якщо прогнози справдяться, вища освіта України у 2022 р. отримає на 28,7% (за даними Міністерства фінансів) або 32,0% (за даними «Oxford Economics») більше фінансування, ніж у 2020 р. Навіть з урахуванням очікуваного рівня інфляції та можливого неповного фінансування державні видатки на вищу освіту будуть не меншими, ніж у попередніх роках.

Незважаючи на прогнозоване зростання обсягів державних видатків, обсяг видатків на підготовку фахівців (кількість місць державного замовлення) залишається обмеженим. Виникає питання щодо можливості здобуття вищої освіти за рахунок приватних джерел, зокрема оплати освітніх послуг за кошти фізичних та юридичних осіб. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання запровадження індикативної собівартості» від 3 березня 2020 р. № 191 [17], визначено механізм формування закладами вищої та фахової передвищої освіти мінімального розміру плати за навчання для здобуття вищої освіти. Мінімальний розмір плати за навчання не може перевищувати величину трьох розмірів середньомісячної заробітної плати штатних працівників в області за місцем розташування надавача освітніх послуг за попередній календарний рік.

Водночас, як уже зазначено, підвищення мінімальної заробітної плати (в середньому на 5%) не буде відчутним у зв'язку із синхронно змінним індексом споживчих цін (з 6,2% у 2022 р. до 5,0% у 2024 р. за даними Міністерства фінансів). На загальний рівень купівельної спроможності населення також впливатиме зайнятість населення. Кількість працюючих осіб скорочується швидше, ніж чисельність населення за оцінками «Oxford Economics», менше 40% сплачують податки у повному обсязі. Офіційний рівень безробіття, за прогнозами Міністерства фінансів, буде скорочуватися до 7,8% у 2024 р., за прогнозами Oxford Economics, він буде зростати до 8,5%.

Актуальним ризиком зниження активності населення, отже, купівельної спроможності залишається пандемія. Станом на серпень 2021 р. в Україні повністю (двічі) вакциновано 6,6% населення.

Таблиця 2

Видатки зведеного бюджету на освіту у 2016–2020 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Видатки на освіту, млрд. грн.	129,4	177,9	210,0	238,8	252,3
Видатки на вищу освіту, млрд. грн.	35,2	38,8	44,2	51,4	53,4
Видатки на вищу освіту, % до ВВП	1,5	1,3	1,2	1,3	1,3
Видатки на вищу освіту, % до видатків на освіту	27,2	21,8	21,1	21,5	21,2

Джерело: розраховано авторами на основі [15; 16]

Таблиця 3

Прогноз видатків зведеного бюджету на вищу освіту у 2022–2024 рр. на основі прогнозів ВВП Міністерства фінансів України та «Oxford Economics»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
ВВП, млрд. грн. (МФУ)	5 368,7	5 993,9	6 651,0
ВВП, млрд. грн. («Oxford Economics»)	5 508,4	6 221,0	7 003,3
Видатки на вищу освіту, млрд. грн. (МФУ)	68,7	76,7	85,1
Видатки на вищу освіту, млрд. грн. («Oxford Economics»)	70,5	79,6	89,6

Джерело: розраховано авторами на основі [11–13]

Висновки. Таким чином, за прогнозами українських та зарубіжних економістів, протягом 2022–2024 рр. рівень соціально-економічного розвитку України буде зростати.

В контексті розвитку вищої освіти це означає стабільне державне фінансування видатків та фінансування видатків за рахунок приватних джерел.

Список використаних джерел:

1. Human Development Report 2020: Human Development Report Office. URL: <http://hdr.undp.org/en/2020-report> (дата звернення: 15.08.2021).
2. Лебеда Т. Вплив освіти на економічну динаміку в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 4. С. 110–121.
3. Стратегія розвитку вищої освіти України на 2021–2031 роки / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення: 10.08.2021).
4. Романовська Н. Механізми фінансування розвитку системи вищої освіти. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2(58). С. 179–190.
5. Федірко Н. Результат-орієнтоване державне фінансування вищої освіти: європейський досвід та практика України. *Інноваційна економіка*. 2019. № 5–6. С. 55–67.
6. Кладченко М. Фінансове забезпечення вищих навчальних закладів: досвід Швейцарії та Великобританії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 4. С. 116–129.
7. Коваленко Ю., Вітренко Л. Фінансування закладів вищої освіти в Україні : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 238 с.
8. Красільник О. Проблеми та перспективи фінансування вищих навчальних закладів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2(167). С. 110–117.
9. Глухова В. Фінансування видатків бюджету на вищу освіту в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7934> (дата звернення: 17.08.2021).
10. Власова І. Фінансування вищої освіти у країнах Європи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 5(89). С. 13–24.
11. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022–2024 рр. / Міністерство фінансів України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomicnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini> (дата звернення: 10.08.2021).
12. Аналітичний огляд «Focus Ukraine». Червень 2021 р. : Райффайзен Банк. URL: <https://raiffe.isen.ua/ua/about/analytics/17> (дата звернення: 16.08.2021).
13. Country Economic Forecast Ukraine: Oxford Economics. Дата оновлення: 27 липня 2021 р. URL: www.oxfordeconomics.com (дата звернення: 10.08.2021).
14. Облікова ставка Національного банку / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish> (дата звернення: 15.08.2021).
15. Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету / Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua> (дата звернення: 10.08.2021).
16. Статистична інформація / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.08.2021).
17. Деякі питання запровадження індикативної собівартості : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2020 р. № 191. Дата оновлення: 3 березня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

References:

1. The official site of Human Development Report Office (2020) Human Development Report 2020. Available at: <http://hdr.undp.org/en/2020-report> (accessed 15 August 2021).
2. Lebeda T. (2014) Vplyv osvity na ekonomichnu dynamiku v Ukraini [The impact of education on economic dynamics in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, vol. 4, pp. 110–121.
3. Ministry of Education and Science of Ukraine (2020) Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021–2031. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (accessed 10 August 2021).
4. Romanovska N. (2017) Mekhanizmy finansuvannia rozvytku systemy vyshchoi osvity [Mechanisms for funding the development of the higher education system]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 2(58), pp. 179–190.
5. Fedirko N. (2019) Rezultat-orientovane derzhavne finansuvannia vyshchoi osvity: yevropeyskyi dosvid ta praktyka Ukrainy [Result-oriented public funding of higher education: European experience and practice of Ukraine]. *Innovatsiina ekonomika*, vol. 5–6, pp. 55–67.
6. Kladchenko M. (2017) Finansove zabezpechennia vyshchych navchalnykh zakladiv: dosvid Shveitsarii ta Velykobrytanii [Financial support of higher education institutions: the experience of Switzerland and the United Kingdom]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, parvo*, vol. 4, pp. 116–129.

7. Kovalenko Yu. and M. Vitrenko L. (2020) Finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini [Financing of higher education institutions in Ukraine]. Irpin: Universytet DFS Ukrainy, p. 238.
8. Krasilnyk O. (2015) Problemy ta perspektyvy finansuvannia vyshchych navchalnykh zakladiv Ukrainy [Problems and prospects of funding higher educational institutions of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Ekonomika»*, vol. 2(167), pp. 110–117.
9. Hlukhova V. (2020) Finansuvannia vydatkiv biudzhetu na vyshchu osvitu v Ukraini [Budget funding of expenditures for higher education in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7934>
10. Vlasova I. (2019) Finansuvannia vyshchoi osvity u krainakh Yevropy [Higher education Funding in European countries]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, vol. 5(89), pp. 13–24.
11. Ministry of Finance of Ukraine (2021) Forecast of economic and social development of Ukraine for 2022–2024. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini> (accessed 10 August 2021).
12. Raiffeisen Bank (2021) Analytical review «Focus Ukraine». June 2021. Available at: <https://raiffe.isen.ua/about/analytics/17> (accessed 16 August 2021).
13. Country Economic Forecast Ukraine (2021): Oxford Economics. Available at: www.oxfordeconomics.com (accessed 10 August 2021).
14. The official site of National Bank of Ukraine (2021) «Accounting rate». Available at: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish> (accessed 15 August 2021).
15. The official site of State Treasury Service in Ukraine (2021) «Expenditures on the functional classification of expenditures and lending to the state budget». Available at: <http://www.treasury.gov.ua> (accessed 15 August 2021).
16. The official site of State Statistic Service in Ukraine (2021) «Statistic information». Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 15 August 2021).
17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020) The order «Some issues of introducing indicative cost». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/191-2020-%D0%BF#Text> (accessed 10 August 2021).